

TEKNOLOGIYA TA'LIMIDA TA'LIMNING SHAXSGA YO'NALTIRILGAN TEKNOLOGIYASI

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.49.15.032>

Shomirzaev Maxmatmurod Xuramovich,

*Termiz davlat universiteti texnologik ta'lim kafedrasida dotsenti, pedagogika fanlari
doktori (DSc)*

Annotatsiya: Maqolada maktab texnologiyata ta'limda o'zbek milliy hunarmandchiligi elementlaridan foydalanib o'quvchi-yoshlarni mehnatga va kasb tanlashga yo'llash masalasi anjuman darsi orqali mantiqiy ketma-ketlikda, uzviy yoritilgan.

Tayanch so'zlar: maktab, o'qituvchi, o'quvchi, yoshlar, ta'lim, tarbiya, texnologiya, faol ta'lim, dasturlashtirilgan ta'lim, kompyuterlashtirilgan ta'lim, anjuman darsi, kasb, bozor, ishbilarmonlik, ta'sirchanlik, tadbirkorlik, samaradorlik.

ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ОБРАЗОВАНИЯ В ТЕХНОЛОГИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Шомирзаев Максатмурод Хурамович,

*Доцент кафедры технологического образования Термезского
государственного университета, доктор педагогических наук*

Аннотация: В статье рассматривается вопрос направления учащихся на работу и выбора профессии с использованием элементов узбекских народных промыслов в школьной технологии обучения в логической последовательности через урок конференции.

Ключевые слова: школа, учитель, студент, молодежь, образование, воспитание, технологии, активное обучение, программированное обучение, компьютеризированное обучение, урок конференции, профессия, рынок, бизнес, аффективность, предпринимательство, эффективность.

INDIVIDUAL TECHNOLOGY OF EDUCATION IN TECHNOLOGY EDUCATION

Shomirzaev Maxmatmurod Xuramovich,

*Associate Professor of Technological Education, Termez State University, Doctor
of Pedagogical Sciences (DSc)*

Abstract. The article deals with the issue of sending students to work and choose a profession using elements of Uzbek national crafts in school technology education in a logical sequence through the conference lesson.

Keywords: school, teacher, student, youth, education, upbringing, technology, active learning, programmed learning, computerized learning, conference lesson, profession, market, business, affectivity, entrepreneurship, efficiency.

Yoshlarni o'qitish, ularga ta'lim-tarbiya berish, kelajak uchun munosib kadrlar qilib tarbiyalash doimo har bir davlatning birinchi navbatdagi vazifalaridan biri bo'lib kelgan. Xuddi shuningdek, bizning mamlakatimizda ham bunday ishlar davlatimiz rahbarlarining doimiy ravishda diqqat markazida turibdi desak, ayni haqiqatni aytgan bo'lamiz.

Respublikamiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning bevosita tashabbusi va rahbarligida qabul qilingan hamda izchil ravishda amalga oshirilayotgan O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalish bo'yicha Harakatlar strategiyasi respublikamizda rivojlanish taraqqiyotning yangi bosqichini boshlab berdi. Bu jarayonning amaliy natijalari bugungi kunda hayotimizning barcha sohalarida, eng muhimi, xalqimizning ong-u tafakkuri, intilish va harakatlarida yaqqol namoyon

bo'lmoqda.

Harakatlar strategiyasining to'rtinchi – Ijtimoiy sohani rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lgan ta'lim tizimini takomillashtirish masalasiga ham alohida e'tibor qaratilgan.

Davlatimiz rahbari har bir viloyatga tashrifi doirasida o'tkazilgan yig'ilishlarda, turli uchrashuvlarda so'zlagan nutqi va suhbatlarida barkamol avlodni tarbiyalash, yoshlarni sog'lom turmush tarziga amal qilib yashash masalalariga kun tartibidagi dolzarb masala sifatida qarash zarurligini ta'kidlab kelmoqda. Prezidentimiz ta'kidlaganidek: "Agar farzandlarimizga to'g'ri tarbiya bermasak, har kuni, har daqiqada ularning yurish-turishi, kayfiyatidan ogoh bo'lib turmasak, ularni ilm-u hunarga o'rgatmasak, munosib ish topib bermasak, bu omonatni boy berib qo'yishimiz hech gap emas".

Ma'lumki, "Ta'lim to'g'risida" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"3gi qonunlarda ham mamlakatimizda jahon andozalari talablariga javob bera oladigan yuksak malakali mutaxassis kadrlar tayyorlash vazifalari belgilangan. Jumladan, Kadrlar tayyorlash milliy dasturining maqsadi – ta'lim sohasini tubdan isloh qilish, uni o'tmishdan qolgan mafkuraviy qarashlar va sarqitlardan to'la xalos etish, rivojlangan demokratik davlatlar darajasida, yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi malakali kadrlar tayyorlashning milliy tizimini yaratishdan iboratdir.

Maktab texnologiya ta'limida ta'limning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyasining asosini shaxsiyatli yondashuv tashkil etadi. Shaxsiyatli yondashuv – pedagogning tarbiyalanuvchiga o'z tarbiyasi va rivojlanishiga ongli yondashadigan shaxs sifatida qarashini ifodalovchi yondashuvdir. Binobarin, ta'lim jarayonini shaxs rivojlanishiga yo'naltirish – ta'lim-tarbiya ishlarining samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Maktab texnologiya ta'limida ta'lim jarayonini shaxs rivojlanishiga yo'naltirish quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ta'lim olish, katta hajmdagi ma'lumotni qayta ishlash qobiliyat-larini rivojlantirish;
- turli vaziyatlarda optimal harakat qilish qobiliyatini, mutaxassisning inqiroz sharoitida samarali harakat qilish malakasini rivojlantirish;
- ta'lim jarayonida obyektlarning avtoritar faoliyatidan gumanitar-kommunikativ o'zaro faoliyatiga o'tishi;
- faol ta'lim usullarni keng qo'llash, ya'ni treninglar, dasturlashtirilgan, kompyuterlashtirilgan ta'lim, o'quv guruhiy munozara, keys-stadi, rolli va ishbilarmon o'yinlari kabi usullardan foydalanish.

Bunday texnologiyalardan ko'zda tutilgan asosiy maqsad – ta'lim jarayonida har bir o'quvchining o'ziga xos shaxsiy xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qitishdan iborat.

O'quvchi-yoshlarni mehnatga va kasb tanlashga yo'llashda texnologiya ta'limi asosiy, yetakchi vazifalardan hisoblanadi. Ma'lumki, umumta'lim maktablarida "Texnologiya" fani darslari 1-sinf dan boshlab oxirigi sinfgacha o'tiladi. Ko'rinib turibdiki, texnologiya darslari maktabda uzoq davom etadigan o'quv predmetlaridan biridir.

I-IVsinf bolalarining ko'pchiligi ustachilik qilishni yaxshi ko'rishadi. Ular kattalarga o'xshab biron-narsa yasashga intiladilar [4,B.92]. O'z istaklarini ro'yobga chiqarishni xohlaydilar. Shu narsa o'quvchilarni maktab o'quv ustaxonasi bag'riga tortib turadi. Tanaffus paytlarida va o'quv mashg'ulotlari nihoyasiga yetgandan so'ng, ular katta yoshdagi o'quvchilar qanday ishlayotganini ko'rish uchun oshiqib turadilar.

Nihoyat, kunlar o'tib, V-sinf o'quvchilari o'quv ustaxonasiga kirib keladi. Bu davrda bolalar o'ta qiziquvchan, tirishqoq bo'ladilar. Yillar o'tadi, sobiq Vsinf o'quvchilari sinfdan-sinfga o'tib ulg'ayishadi. Ulardagi qiziqish, tirshqoqlik sekin-asta so'na boshlaydi. Chunki, shu yoshdagi bolalarda "o'tish davri" boshlanadi.

Bolalardagi "o'tish davri", shveysariyalik psixolog Jan Piaja (1876-1980)ning fikricha, obyekt va umuman borliq haqida mavhum fikrlarning yetilishi bilan bog'liqdir. Fikrlash faoliyatining murakkab-lashishi bola hayotining barcha tomonlariga, uning

hissiyotiga ta'sir ko'rsatadi.

Amerikalik psixolog Erik Erikson (1902-1981)ning fikricha, bolada o'z maqsadiga erishishi yo'lida "ishbilarmonlik" va "ta'sirchanlik" sezgilari paydo bo'ladi [12, B.27]. Bu yoshda mehnatga munosabatning asosi tarkib topadi.

"O'tish davri"dagi bolalarda xayolparastlik boshlanadi. O'quvchilarning "o'tish davri"dagi har xil psixik holatlarni hisobga olib tashkil qilingan ta'limning samaradorligi ortadi. Metodika va pedagogik psixologiyada o'quv ishlarining eng yaxshi usullarini tanlashga, ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyatini kuchaytiradigan omillardan foydalanishga katta ahamiyat berilmoqda.

Ma'lumki, mashg'ulotlarni olib borish usullaridagi bir xillik o'quvchilarning mehnat ta'limiga bo'lgan qiziqishlarini susaytiradi.

Shuning uchun o'quvchilarning xilma-xil faoliyatini tashkil etish yaxshi natija beradi. Masalan, "Texnologiya" fani mashg'ulotlarini noan'anaviy usullarda o'tkazish o'quvchilarning ijodkorligini, izlanuvchanligini va mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Bunday ishlardan biri sifatida V-VII sinflar uchun berilgan darsturning ayrim bo'limlaridagi mavzular o'rganib bo'lingach, umumlashtirish – takrorlash mashg'ulotlarini zamonaviy (noan'anaviy) darslarning bir ko'rinishi – anjuman (konferensiya) darsini o'tkazishni tavsiya qilish mumkin [5, B.73]. Xususan, VI sinfdagi amaldagi o'quv dasturiga muvofiq texnologiya va dizayn yo'nalishida "Yog'och va unga ishlov berish texnologiyasi" bo'limi mavjud [8, B.57]. Bu bo'limda yog'och materiallarining olinishi, turlari, tuzilishi, ishlatilishi, xususiyatlari va turli xil duradgorlik buyumlarini yasash o'rgatiladi. Shu bo'lim yuzasidan olingan bilimlarni kengaytirish va atroficha o'rganish uchun anjuman darsi tashkil qilish mumkin. Misol tariqasida texnologik ta'limi o'quv fanining texnologiya va dizayn yo'nalishidagi yog'ochlarga ishlov berish ishlarini o'rgatishga oid darslarni anjuman dars shaklida o'tkazish bo'yicha tayyorlangan dars ishlanmasini keltiramiz. Bunda o'quvchilarga anjumanda bayon etadigan tushunchalari o'zlariga mos holda bo'lib berilgan bo'ladi. Dars davomida o'quvchilar pedagogik va psixologik tomondan kuzatib boriladi. O'quvchilarning qiziqishlari, qobiliyatlarini hisobga olib, ular uch guruhga bo'lib olinadi: 1-guruh: "O'lkashunoslar"; 2-guruh: "Duradgorlar"; 3-guruh: "Tadbirkorlar". O'qituvchi konferensiya darsi bo'lishidan oldin guruhlariga qanday manbalardan foydalanish va fikr yuritish yo'nalishlari haqida ko'rsatmalar beradi. Bunda o'qituvchi sinfdan tashqari manbalar: adabiyotlar, radio eshtirish, teleko'rsatuvlar va matbuot materiallari hamda mahalliy dalillardan foydalanishni o'quvchilarga tavsiya etadi. O'quvchilar shular asosida tayyorgarlik ko'rib, rang-barang materiallarni yig'ib keladilar.

Anjuman darsning rejasi quyidagicha bo'lishi mumkin:

Darsning maqsadi: a) o'quvchilarning yog'ochlarni ishlash bo'yicha olgan bilimlarini mustahkamlash, umumlashtirish, kengaytirish va ularni amalda qo'llay olishni o'rgatish; b) o'quvchilarni tabiatni sevisga, inson mehnatini qadrlashga, tejamkorlikka, tadbirkorlikka va ishbilarmonlikka o'rgatish; c) o'quvchilarning o'lkashunoslik, duradgorlik va sotuvchilik sohalariga oid kasblarga bo'lgan qiziqishlarini rivojlantirish.

Dars uchun quyidagi jihozlar hozirlanadi: a) dunyoning geografik xaritasi; b) yog'och namunalari to'plami; c) yog'och turlarini aks ettiruvchi ko'rgazma; d) turli xil duradgorlik buyumlari; e) stanoklar, duradgorlik o'lchov va ish asboblari; f) sotuvchilik rastasi va unga qo'yilgan duradgorlik buyumlari; g) ustalar, sotuvchilar haqida ma'lumot va ularning ishlaridan namunalari; h) maktab hisobiga keltirilgan foyda haqidagi ko'rsatkichlar.

Anjuman darsi quyidagi tartibda o'tkaziladi:

Boshlovchi: Assalomu alaykum, hurmatli o'quvchilar!

Bugungi, yog'ochlarni ishlash mavzusiga bag'ishlangan anjumani-mizni boshlaymiz. Anjumanda yosh o'lkashunoslar, duradgorlar, tadbirkorlar qatnashmoqda. So'z yosh o'lkashunoslarga, marhamat!

1-o'lkashunos. Ma'lumki, yog'ochlar muhim qurilish materiali hisoblanadi. Yog'ochlar daraxtlardan olinadi. Daraxtlar esa biz yashab turgan tabiatda o'sadi. Ularning turlari juda ko'pdir. Terak, tol, qayrag'och, baqaterak, chinor; Mevali daraxtlardan olma, behi, o'rik, olcha, yong'oq kabilar o'sadi.

2-o'lkashunos. Daraxtlar barglarining tuzilishiga qarab ikki xil bo'ladi: 1) nina bargli; 2) keng bargli (yaproqli). Nina bargli daraxtlar, asosan, Yevropa o'rmonlarida o'sadi, ularga archa kabilar; keng yaproqli daraxtlargayoq qayin, dub, terak, qayrag'och, tol va hokazolar kiradi (shu daraxt turlari o'sadigan joylarni dunyoning geografik xaritasidan ko'rsatib beradi).

3-o'lkashunos. Daraxt yaproqlari kuz faslida xazonga aylanib, yerga to'kiladi. Ko'pincha, daraxtlarning xazonga aylangan yaproqlarini e'tiborsizlik bilan yoqib yuborishga harakat qilamiz. Ana shu yongan yaproq tutunlari natijasida atrof muhit zararlanadi. Biz nafas olib turgan atmosferada zararli gazlar ko'payib, inson salomatligiga zarar yetkazadi. Ana shu zararning oldini olish uchun xazonlarni uyimizdagi xonaki uy hayvonlariga yemish sifatida yig'ishtirib berish kerak. Shundagina tabiatni muhofaza qilishga hissa qo'shgan va yangi daraxt nihollarining unib o'sishiga yordam bergan bo'lamiz.

Boshlovchi: Endi, navbatni yosh duradgorlarga beramiz, marhamat!

1-duradgor. Duradgorlik kasbi juda qadimiy kasblardan biriga hisoblanadi. Odamlarning paydo bo'lishi bilan yog'ochlarga ishlov berish boshlagan. Odamlar o'zlariga turli xil mehnat va ov qurollari yasagan, ehtiyojlari uchun zarur bo'lgan buyumlarni tayyorlay boshlagan. Qaysi sohani olmay, duradgorlik ishlari mavjud. Shuning uchun bu kasb juda faxrli hisoblanadi.

2-duradgor. Yog'och materiallari bizning faoliyatimizda asosiy xom ashyo hisoblanadi. Tabiatdagi daraxtlarni kesib, turli xil arralardan o'tkazib, taxta va brus shaklidagi materiallar tayyorlanadi. Daraxtlar, asosan, ko'ndalang va bo'ylamasiga arralab kesiladi. Kesishda butoq, yoriq, daraxt o'zagi kabi turli xil nuqsonlar hisobga olinadi. Yog'och materiallari ikki xil xususiyatga ega: 1. Fizikaviy xususiyati – rangi, tovlanishi, zichligi, elektr, issiqlik o'tkazuvchanligi, hidi. 2. Mexanik xususiyati – mustahkamligi, yumshoqligi, qattiqligi, egiluvchanligi, singdiruvchanligi, qayishqoqligi va h.k

3- va 4-duradgor. Beshik tayyorlash jarayonida yog'ochga ishlov berish ishlarini amalga oshiradi: 1. Beshik gardishini suv ichiga solib, egish ishlarini olib boradilar. 2. Ostki taxtalarini tayyorlaydilar. 3. Gardishlar orasiga o'rnatiladigan dastani TSD-120 yog'ochga ishlov berish stanogida tayyorlanishi ko'rsatiladi. 4. Qismlar birlashtirilishi namoyish etiladi (yuqoridagi shu ishlarni amalga oshirish uchun duradgorlar oldida tayyor va yarim tayyor qismlar hamda bitgan beshik bo'ladi).

Boshlovchi: Mana, biz yuqorida yosh o'lkashunos va duradgorlarning fikrlari, ishlari bilan tanishdik. Endi, navbatni yosh tadbirkorlarga bersak. Ular o'zlarining tajribalaridan, bozorning sir-asrorlaridan so'zlab beradilar. Marhamat!

1-tadbirkor. Hozirgi davrda tadbirkorlik faoliyati har bir sohaga kirib kelmoqda. Bizning tadbirkorlik kasbi ham duradgorlik kasbi singari ommaviylashmoqda. Inson yaralibdiki, hayotning har bir kunida bir necha marta savdo-sotiq va mol ayriboshlash, iqtisod bilan bog'liq masalalarga, muammolarga duch keladi. Tadbirkorlik nima? Tadbirkorlik ishlab chiqarishni tashkil qilish, yo'lga qo'yish, mahsulot ishlab chiqarish, uni sota bilish, sotilgandan so'ng tushgan pulni joy-joyiga sarflay bilishdir. Tadbirkor bu ishlab chiqarish va tijoratning barcha zarur omillarini boylik yaratish uchun foydalanadigan odamdur. Bu ancha keng ta'rifga yaratuvchanlikning ko'pgina sohalari bilan shug'ullanuvchi odamlar to'g'ri keladi. Tadbirkorlarga qo'yiladigan talablar moddiy boyliklar yaratuvchi boshqa odamlarga qo'yiladigan talablarga qaraganda ancha kengdir. Masalan, siz duradgorsiz deylik. Siz yashik, beshik, deraza va boshqa anjomlar yasashga ustasi farang bo'lishingiz mumkin. Lekin, agar siz tadbirkorlik bilan shug'ullanishni boshlasangiz bu anjomlarning ishlab chiqarishdan tashqari:

oldi-sotti, marketing, boshqarish, hisob-kitob, moliyalashtirish, kadrlar ishi bilan shug'ullanishingizga to'g'ri keladi.

Tadbirkorlik nimadan boshlanadi? Zamonaviy sharoitda tadbirkorlikning barcha turlari avj olmoqda. Ko'pgina korxonalarining xususiy-lashtirilishi ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Yirik davlat korxonalari o'rniga kichik, chaqqon, har qanday sharoitga tez moslasha oladigan xususiy korxonalar paydo bo'la boshladi.

2-tadbirkor. Duradgorlik buyumlarni tayyorlash uchun qancha xom ashyo ketishini, ularga ketgan sarf-harajatni, olinadigan foyda hisoblarini aniqlaymiz. Buyumlarga tannarx asosida sotish uchun baho belgilaymiz. Albatta, baho belgilash bozorni o'rganish, undagi talab va takliflar natijasida amalga oshiriladi. Masalan: beshik tayyorlash uchun o'lkashunoslar sanab, ko'rsatib o'tgan mahalliy tol, terak daraxtlaridan olingan yog'och materiallaridan foydalanishimiz mumkin. Yohoch materiallarini juda tejamkorlik bilan ishlatishimiz kerak. Iqtisod bilan ish yuritishimiz esa kishi halol mehnati evaziga daromad olishi va uni aql-idrok, tejamkorlik bilan zaruriy joylarga ishlatishdir. Isrof-iqtisod va tejamkorlikning aksi bo'lib, o'rinsiz, foydasiz va hayrsiz ishlarga pul va mol sarf qilishdir. "Sen agar isrof etishni tashlading, ul zamon davlat etagini ushlading", – deb bejiz aytilmagan.

3-tadbirkor (savdo rastasi oldida turib sotuvchilik kasbi haqida gapirib beradi). Savdo sohasida to'g'rilik va halollik bilan ish ko'rish talab qilinadi. Savdoda sotuvchiga xos shirinso'zlik, xushmuomalalik, hozir javoblik, istarasi issiqlik, so'zamollik kabi umuminsoniy xislatlar mujassam bo'lishi kerak.

Boshlovchi: Mana, hurmatli anjuman qatnashchilari, yuqoridagi kasb egalaringning fikr-mulohazalari va tajribalari bilan tanishdik. Yog'ochlarni ishlashda nimalarga e'tibor berish, ularni qanday tejab ishlatish kerakligini bilib oldik. Yuqoridagi uchala kasb ham bir-biriga juda bog'liq ekan. O'lkashunos duradgorsiz, duradgor tadbirkorsiz o'z faoliyatini yurita olmasligining guvohi bo'ldik.

Shu tarzda darsda aytilgan fikrlar umumlashtiriladi. Kasblarning ajralmas uzviy aloqadorligi ularning faoliyati misolida ko'rsatib beriladi. Mehnat ta'limiga oid mashg'ulotlardan konferensiya tarzidagi darsni tashkil etish va o'tkazish jarayonida quyidagi pedagogik vazifalarni hal etish mumkin:

O'quvchilarning "Texnologiya" faniga oid nazariy va amaliy bilimlarni mustahkamlash.

Kasblar xususiyatini fikrlay bilishga o'rgatish orqali ularni turli kasblarni to'g'ri tanlashga yo'naltirish.

Predmetlararo aloqalarni uzviy bog'lash.

Unumli mehnat qilib, yuqori samaradorlikka erishishga o'rgatish.

Ekologik, iqtisodiy tarbiya berish.

Mulohaza yuritish, fikrlash, xulosa chiqara olish malakalarini hosil qilishga o'rgatish.

Qo'shimcha adabiyotlardan foydalanish ko'nikmasini hosil qilish.

O'quvchilarda bilish imkoniyatlarining cheksizligiga, o'z qobiliyatlariga ishonch hosil qildirish.

Anjuman darsi jarayonida o'quvchilar faol ishtirok etdilar. Yuqoridagi dars jarayonida ishtirok etgan uch guruh o'quvchilari bir-birlari bilan fikr almashishlari natijasida kasb-hunarga qiziqishlari ortadi. O'quvchilar konferensiya darsida o'zlari yoqtirgan kasb kishilari qiyofasiga va holatiga kirib, ziyraklik, chaqqonlik, hozirjavoblik, bardoshlilik, tadbirkorlik vaziyatlari va ishbilarmonlik xislatini namoish qiladilar. Bunday darslar o'quvchida kichik-kichik hajmdagi ilmiy ishlar qilish uchun bosilgan dastlabki qadamlar ham bo'lishi mumkin. Bunday konferensiya darslari boshqa sinflarda o'tkazilsa ham o'zining ijobiy natijalari.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalariga quyidagi texnologiyalarni kiritish mumkin: muammoli ta'lim, modul ta'limi, dasturiy ta'lim, rivojlantiruvchi ta'lim, o'yin texnologiyalari, interfaol ta'lim, hamkorlik ta'limi, tabaqalashtirilgan ta'lim,

kompyuter ta'limi, masofaviy ta'lim, individual ta'lim, innovation ta'lim. Quyida bu ta'lim texnologiyalarini qisqacha tavsiflaymiz.

1. Muammoli ta'limda muammoli vaziyatlarni hal qilish metodi faol qo'llaniladi. Muammoli vaziyatlarni hal qilishda bahs-munozaralardan foydalaniladi. Bunda, ayniqsa, kichik guruhlarda ishlash samarali kechadi. Mazkur metodni qo'llash orqali o'quvchi, talabalar ma'lum muammoni hal qilishda bir necha yechimlarini topish, ularning amaliy qiymatini baholash, ilgari surilgan muqobil yechimlar orasidan eng maqbulini tanlash malakalarini o'zlashtiradilar

2. Modul ta'limi (lotinchadan "modulus" – kichik o'lcham, ya'ni umumiy o'quv materialining alohida yoki fikran ajratilgan tarkibiy qismi) dan o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishlarini yo'lga qo'yish, ularni ma'lum o'quv materialari bilan ta'minlash, ularning ta'limiy faoliyati yuzasidan monitoringni tashkil etishda foydalaniladi. Uni qo'llashda beriladigan yaxlit o'quv materiallari blok (alohida ajratilgan qism)larda 1-blok, 2-blok va hokazo tarzida taqdim etiladi

3. Dasturiy ta'limning o'ziga xos jihati o'qitishning o'quvchilar ehtiyoji, qiziqishi, bilimi, dunyoqarashi hamda o'quv fanining imkoniyati, o'quvchilar tomonidan o'quv materiallarini o'zlashtirish-da duch kelinayotgan muammolarni inobatga olgan holda tashkil etilishi bilan belgilanadi. Uzlüksiz ta'lim jarayonida dasturiy ta'limni qo'llashda pedagoglar tomonidan mualliflik dasturlarining ishlab chiqilishi ahamiyatlidir. Ular mashg'ulotlarning rang-barang bo'lishini ta'minlaydi, ta'lim muassasasining imkoniyatlarini inobatga olgan holda ishlab chiqiladi.

4. Rivojlantiruvchi ta'lim o'quvchilarning ichki imkoniyatlarini oshirish va ularni ro'yobga chiqarishga yo'naltiriladi. Ushbu ta'limda ko'proq treninglar va taqdimotlardan foydalaniladi. Treninglar o'quvchilarda muayyan bilimlarni puxta o'zlashtirish, ularni amaliyotda samarali qo'llay olishga doir ko'nikma-malakalarni shakllantirishga, bu jarayonda ularning mavjud imkoniyatlarini to'la ro'yobga chiqarishga yordam beradi. Mazkur metod ta'lim oluvchilarda o'quv faoliyatini tashkil etishga ijodiy yondashish, o'z ustida ishlash, mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini ham rivojlantirishga yordam beradi

5. O'yin texnologiyalari ta'lim amaliyotida rolli va ishbilarmonlik o'yinlaridan foydalanishni anglatadi. Ular o'quvchilarni muayyan jarayonga tayyorlash, ma'lum hayotiy voqeelik, hodisalar jarayonida bevosita ishtirok etish uchun ko'nikma-malakalarni hosil qilishga xizmat qiladi. Ta'lim jarayoni ishtirokchilari sifatida turli rollarni bajarish o'quvchilarga ma'lum bir faoliyatning mazmuni bilan yaqindan tanishish imkoniyatini yaratish orqali mazkur faoliyatni samarali tashkil etishga ham nazariy, ham amaliy, eng muhimi, ruhiy jihatdan tayyorlanishga yordam beradi.

6. Interfaol ta'lim (lot. "inter" – o'zaro) bugungi kunda keng omma-lashgan ta'lim turlaridan biri sanaladi. Mazkur ta'lim turi o'qituvchi, o'quvchi va o'quvchilar guruhi o'rtasida yuzaga keladigan hamkorlik, qizg'in bahs-munozalar, o'zaro fikr almashish asosida tashkil etiladi, ularda erkin fikrlash, shaxsiy qarashlarini ikkilanmay bayon etish, muammoli vaziyatlarda yechimlarni birgalikda izlash, o'quv material-larini o'zlashtirishda o'quvchilarning o'zaro yaqinliklarini yuzaga keltirish, o'qituvchi va o'quvchining bir-birlarini hurmat qilishlari, tushunishlari, qo'llashlari, ruhiy birlikka erishishlarini ta'minlashda katta ahamiyatga egadir.

7. Hamkorlik ta'limi pedagog va o'quvchilarning ta'limiy faoliyati jarayonida birgalikda rivojlanishi, bir-birlarini tushuna olishlari, bir-birlariga nisbatan yaqinlikni his qilishlari, faoliyat bosqichlari va ularda erishilgan natijalarni hamkorlikda tahlil qilishdan iborat bo'lib, ilg'or, rivojlantiruvchi g'oyalarni o'zida aks ettirishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Hamkorlik ta'limining asosiy g'oyasi o'quv topshiriqlarini birgalikda bajarish hamda birgalikda ta'lim olishni nazarda tutadi

8. Tabaqalashtirilgan ta'limdan uzluksiz ta'lim tizimida samarali foydalanish o'quvchilarning shaxsiy layoqatlari, qiziqishlari, qobiliyat-larini aniqlash asosida ularga turli o'zlashtirish darajalari bo'yicha, biroq davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturi

talablaridan kam bo'lgan hajmdagi materiallarning berilishini anglatadi

9. Masofaviy ta'lim (lot. "distantia" – masofadan foydalanish) o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri masofadan o'qitish imkonini yaratadigan zamonaviy axborot va telekommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bo'lib, unga ko'ra, ta'lim jarayoni yangi axborot texnologiyalari, multimedia tizimi yordamida tashkil etiladi. Bu ta'lim turi o'quv fanlari bo'yicha o'zlashtirish samaradorligini ta'minlash; idrok etish qobiliyatini rivojlantirish kabi imkoniyatlariga ega. Kompyuter ta'limi masofaviy ta'limning o'ziga xos turi sanaladi

10. Individual ta'lim o'z mohiyatiga ko'ra, shaxs tomonidan uning uchun qulay bo'lgan vaqt, makon va ma'lum muddatda muayyan dastur asosida bilim olishni ta'minlaydi. Ushbu ta'lim vaqtdan to'g'ri foydalanish, ortiqcha kuch va mablag' sarflamaslik, maqbul dastur, vaqt va makonni tanlash imkoniyatini yaratadi. Uning keng ommalashgan shakli repetitorlik ta'limidir.

Repetitorlik ta'limi (lot. "repetitor" – orqaga qaytarishni talab qiluvchi; takrorlovchi) – bu ta'limda o'quvchiga ma'lum bir o'quv fani yoki kursi bo'yicha chuqur bilim berish maqsadida tashkil etiladigan pulli qo'shimcha ta'lim turi sanaladi.

11. Mustaqil ta'lim olingan bilim, ko'nikma, malakalarni mustahkamlash, qo'shimcha ma'lumot yoki materialni mustaqil o'rganish maqsadida tashkil etiladi. Mustaqil ta'limning afzalligi o'quvchilar bilimlarni o'zlari uchun qulay bo'lgan sharoit va vaqtda o'zlashtira oladilar. Bugungi kunda mustaqil ta'lim olish uchun keng imkoniyatlar mavjud. O'quvchi mavjud nashr ishlari (o'quv, ilmiy, ilmiy-ommabop va ommabop asarlar), Internet, ommaviy axborot vositalari tomonidan taqdim etilayotgan materiallar yordamida o'z bilim, ko'nikma-malakalarini mustahkamlash imkoniyatiga ega.

12. Innovatsion ta'lim (ing. "innovation" – yangilik kiritish, ixtiro) o'quvchida yangi g'oya, me'yor, qoidalarni yaratish, o'zgaralar tomonidan yaratilgan ilg'or g'oyalarni qabul qilishga oid sifat, malakalarni shakllantirish imkoniyatini beradi. Mazkur tushuncha 1979-yilda Rim klubida "Ta'lim olishning chegarasi yo'q" ("Net predelov obucheniyu") mavzusidagi ma'ruzada tilga olingan. Uzluksiz ta'limda innovatsion ta'limdan foydalanish o'quvchilarni ta'lim sohalarida yangiliklarni yaratish, ilg'or g'oyalarni asoslash, amaliyotga samarali tatbiq etishga tayyorlaydi.

Innovatsion faoliyatni tashkil etish, uni shakllantirish bosqichlari quydagicha belgilanadi: 1-bosqich – tayyor metodik tavsiyalar aniq qilib ko'chiriladi, qo'llaniladi; 2-bosqich – mavjud bo'lgan tizimga ayrim yangi moslama (modifikatsiya)lar, metodlarni kiritish; 3-bosqich – yangi g'oyani amalga oshirish mazmuni, metodlari va shakli to'la ishlab chiqiladi; 4-bosqich – o'qituvchi o'qitish va yangicha tarbiyalashning o'z konsepsiyasini va metodikasini ishlab chiqadi.

Xulosa qilib aytganimizda, maktab texnologiya ta'limida o'zbek milliy hunarmandchiligi elementlaridan foydalanib o'quvchilarni mehnatga va kasb tanlashga yo'llashda innovatsion faoliyatda ish olib borishini yo'lga qo'ysak:

- ularni yangilikka intiluvchanligi ortadi;
- yangiliklarni izlab topish va ularni ta'limda qo'llash ko'nikmalari shakllanadi;
- uzluksiz o'z ustida ishlash zarurati yuzaga keladi;
- ta'lim jarayonini ilg'or innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol muhitda tashkil etadi;

- o'quvchilarni o'quv jarayonining harakatlantiruvchi kuchiga aylantiradi. Bu esa ta'limdagi sifat va samaradorlikni ta'minlaydi.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh. Vatanimiz taqdiri va kelajagi yo'lida yanada hamjihat bo'lib, qat'iyat bilan harakat qilaylik. // Xalq so'zi, 2017-yil, 16-iyun.

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini jnada rivojlantirish bo'yisha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni // Xalq so'zi, 2017-yil, 8-fevral. № 28.

3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonunlari. –T.: "Sharq", 1997.
4. Karimov I.I. Mehnat ta'limida o'quvchilar ijodkorlik faoliyatini tashkil etishning uyg'unlashgan texnologiyalari: Monografiya.- T.: "Adabiyot uchqunlari", 2015. – 92 b.
5. Muslimov N.A. va b. Mehnat ta'limi o'qitish metodikasi va kasb tanlashga yo'llash: Darslik. –T.: "Sharq", 2014.- 73 b.
6. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. Qarshi: "Nasaf", 2000.
7. Sharipov Sh.S. va b. Mehnat ta'limi: Darslik, 5-s. –T.: "Sharq", 2015.
8. Sharipov Sh.S. va b. Texnologiya: Darslik, 6-s. –T.: "Sharq", 2017.-57 b.
9. Shomirzayev M.X. Texnologiya fanini o'qitishning samaradorligini oshirish yo'llari. –T.: "Gold print nashr", 2019. – 72 b.
10. Shomirzayev M.X. O'zbek milliy hunarmandchiligining shakllanish genezisi va rivojlanish texnologiyasi.- T.: "Yangi nashr", 2019. – 52 b.
11. Shomirzayev M.X. O'zbek milliy hunarmandchiligida innovatsion jarayonlar. - T.: "Yangi nashr", 2019. – 88 b.
12. Shomirzayev M.X. O'zbek milliy hunarmandchiligining spektral-variativ komponentlari.- T.: "Yangi nashr", 2019. – 27 b.
13. Shomirzayev M.X., Karimov I.I. Texnologiya fanini o'qitishda innovatsion pedagogik texnologiyalar.- T.: "Universitet", 2020. – 192 b.